

Politološka lektira: Što čitati

Mark R. Amstutz: *International Ethics: Concepts, Theories and Cases in Global Politics*

Rowman & Littlefield, Lanham, MD, 5. izd., 2018.

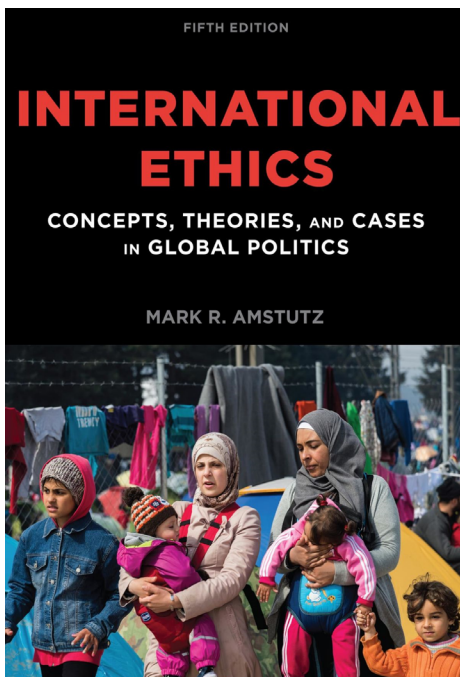
dr. sc. Stipe Buzar

docent na Fakultetu međunarodnih odnosa i diplomacije
na Libertas međunarodnom sveučilištu, sbuzar@libertas.hr

Etika u međunarodnim odnosima se kao akademska poddisciplina smjestila na razmeđu filozofije i politologije, a time i na razmeđu humanističkih i društvenih znanosti. S obzirom na to, njezin je pristup interdisciplinaran. U politološki dominiranoj disciplini o međunarodnim odnosima u prvoj se polovici 20. stoljeća, ali i njezinoj pretpovijesti u grčkoj starini (Tukididova *Povijest Peloponeškog rata*), definiraju dvije temeljne pozicije o mogućoj ulozi moralnih vrijednosti i moralnih argumenata u međunarodnim odnosima (i vanjskoj politici). To su realizam, u čijoj čistoj formi moral ne igra, niti bi smio igrati, ikakvu ulogu u međunarodnim odnosima, te idealizam, u čijoj čistoj formi moralne vrijednosti trebaju nuditi utemeljenje čitavom međunarodnom poretku. Dok te dvije pozicije u relevantnim izvorima rijetko, ako uopće, pronalazimo u njihovim čistim formama, one ipak tvore središnje niti rasprava o mogućnosti etike u međunarodnim odnosima, a istodobno se provlače kroz čitavu Amstutzovu *International Ethics*.

Amstutzova knjiga, sada već u petom izdanju (prethodna izdanja objavljena su 1999., 2005, 2008., i 2013. godine), nastoji ponuditi interdisciplinarnu raspravu o središnjim problemima etike u međunarodnim odnosima, u kojoj su podnaslovni pojmovi, teorije i slučajevi, ujedno i filozofskog i politološkog porijekla. Da bi postigla taj cilj, svako je poglavlje (izuzev uvoda i zaključka) podijeljeno u potpoglavlja koja obrazlažu osnovne pojmove i teorijske pozicije o zadanoj temi, što je zatim prošireno kratkim studijama slučaja, svaka od kojih uz opis slučaja ističe moralne probleme koji se u njemu javljaju, a u zaključcima i dodatnim pitanjima nastoji pružiti nekoliko paragrafa moralne refleksije. Odabir se tematskih cjelina, kao i studija slučaja, u svakome novom izdanju mijenjao kako bi se knjiga osuvremenila novim primjerima i slučajevima, ali i kako bi njezine novije inkarnacije ponudile suvremeniji pregled pojmova i teorijskih pristupa. Primjera radi, ranija izdanja nisu uključivala slučajeve vezane uz korištenje dronova u ratovanju i protuterorističkom djelovanju, studija slučaja hladnoratovske američke intervencije na Grenadi (1983.), koja je služila kao primjer strateške intervencije u poglavlju o vojnim intervencijama, zamijenjena je slučajem o intervenciji u Libiji (2011.) koja je tematizirana u kontekstu rasprave o doktrini o odgovornosti za zaštitu (*responsibility to protect*, R2P), dok je nekadašnje poglavlje o etici ekonomskih sankcija zamijenjeno poglavljem o etici međunarodnih ekonomskih odnosa.

Knjiga je podijeljena u dva dijela koje bismo mogli okarakterizirati kao njezin opći i posebni dio. Prvi se dio, *Etički temelji*, kroz pet poglavlja bavi općim pojmovima i pristupima u etici međunarodnih odnosa. To su *Etika i međunarodni odnosi*, *Etika i međunarodna zajednica*, *Etika i vanjska politika*, *Uloga etičkih tradicija* te *Strategije donošenja odluka u etici*. Drugi se dio, *Globalna pitanja*, kroz sedam poglavlja bavi primjenom etičkih pojmova i pristupa na posebna pitanja u međunarodnim odnosima. To su *Etika međunarodnih ljudskih prava*, *Etika rata*, *Etika nekonvencionalnog ratovanja*, *Etika vanjskih intervencija*, *Etika međunarodnih ekonomskih odnosa*, *Traženje međunarodne pravednosti* i *Promicanje globalne pravednosti*.

S obzirom da bi detaljni prikaz navedenih 12 poglavlja uvelike premašio okvire ovog prikaza, Amstutzov stil i strukturu uputno je predstaviti samo jednim oglednim poglavljem. U tu svrhu najbolje će biti ponuditi prikaz četvrtog poglavlja, *Uloga etičkih tradicija*, da bi se istovremeno dao jasan uvid u autorovu misao i u interdisciplinarni pristup etike u međunarodnim odnosima. Naime, pojmom „etička tradicija“ u općoj etici (kao strogo filozofskoj disciplini) označavaju se normativne teorijske tradicije poput dužnosne etike (Kant), posljedične etike (Mill), i etike vrlina (Platon, Aristotel). U kontekstu međunarodnih odnosa etičari (uključujući Amstutza) se koriste kategorijalnim aparatom, kako je ranije rečeno, politološki dominirane discipline o međunarodnim odnosima. Zato se pojam „etička tradicija“ u naslovu ovog poglavlja već odnosi na normativne teorijske tradicije u etici međunarodnih odnosa, kao jednoj od primijenjenih etika (pri čemu takve redovito stoje na razmeđu filozofije i nekog drugog polja), a ne kako bi to bio slučaj u općoj etici. Umjesto dužnosne, posljedične i etike vrlina (koje su, dakako, obrazložene u ranijim poglavljima knjige), ovdje je riječ o realizmu, idealizmu, i umjerenom realizmu.

U uvodnoj raspravi o ovim tradicijama zrcale se osnovni izazovi za Amstutzovu knjigu kao i za čitavu etiku međunarodnih odnosa. Naime, ove tradicije nude osnovnu moralnu arhitekturu koja služi prepoznavanju i primjeni moralnih vrijednosti u provođenju vanjskih odnosa. No, upravo postojanje sukobljenih tradicija predstavlja ozbiljan izazov na univerzalne zahtjeve moralnih dužnosti. Državnici i političari iz različitih država se često oslanjaju na različite tradicije, a njihove moralne rasprave su zato često vođene drukčijim razmatranjima te i različitim *policy* zaključcima. *A fortiori*, državnicima koji dolaze iz država s vrlo različitim kulturama vjerojatno će se još više razlikovati u odabiru moralnih načela koja vode njihove odluke i promišljanja.

Opisu realističke tradicije (kao normativne teorijske tradicije u ovoj vrsti primijenjene etike, ne kao deskriptivno-prediktivne politološke teorije), koja dijeli brojne elemente s posljedičnim teorijama u općoj etici, a u kojoj nacionalni interes predstavlja najviši moralni pojam, Amstutz dodaje studiju slučaja o američkoj intervenciji na Grenadi 1983. godine. Pri tome nastoji pokazati da odluke Reaganove administracije o intervenciji nisu donesene na temelju amoralne interpretacije nacionalnog interesa, već na temelju shvaćanja nacionalnog interesa koje mu pridaje ozbiljan moralni značaj.

Opisu idealističke tradicije, koja dijeli brojne elemente s dužnosnim teorijama u općoj etici, a koja naglašava ulogu moralnih normi u razvijanju i primjeni vanjskih politika, Amstutz dodaje studiju slučaja o politici ljudskih prava američkog predsjednika Jimmyja Cartera. Pri tome stavlja naglasak na Carterova moralna i vjerska uvjerenja, ali i tvrdnju da je u njegovo vrijeme pritisak bipolarnih odnosa moći sa Sovjetskim Savezom dostatan popustio da bi shvaćanje nacionalnog interesa moglo biti moralizirano, tako da se interes više ne mora definirati isključivo u terminima moći, već i u terminima moralnih vrijednosti.

Na kraju poglavlja osvrće se na takozvani principijelni ili umjereni realizam, koji se u literaturi kada javlja i kao realistički idealizam. Oslanjajući se uvelike na misao velikog E. H. Carra, Amstutz definira umjereni realizam kao tradiciju koja integrira političku moralnost s odgovornim korištenjem moći. Studija slučaja kojom rasvjetljuje značenje te definicije je o etici vanjskopolitičke doktrine predsjednika

Busha mlađeg. Dakako, Busheva administracija, kao i američka vanjska politika, naišle su na brojne kritike, osobito na razini primjene. No, za Amstutza je važno da je ona kao primjer umjerenog realizma definirana kroz četiri vjerovanja:

- da unipolarnost vodi miru i da američka moć može doprinijeti mirnom i prosperitetnom svjetskom poretku;
- da je multilateralizam nužan u promociji mira, slobode i sigurnosti, ali da je potrebna i volja za unilateralnim djelovanjem kada se to pokaže nužnim;
- da Sjedinjene Države moraju biti spremne koristiti preduhitrenu i preventivnu silu kako bi se suočili s terorističkim skupinama i odmetničkim državama, naročito onima koje se nastoje domoći oružja masovnog uništenja;
- da Sjedinjene Države moraju biti prvaci ljudskih prava i pomagati u razvoju političke demokracije diljem svijeta.

U sva tri prigodna slučaja Amstutz nastoji, pored rasvjetljavanja ranije navedenih pojmova i teorijskih pristupa, ukazati na povijesni i kulturni kontekst koji je uvjetovao, svjesni ili nesvjesni, odabir jednog skupa normi nad drugim te pokazati granice njihove primjene.

Uz pokušaj kratkog (o, odviše kratkog) prikaza ovog poglavlja kao oglednog, valja naglasiti da se Amstutzova knjiga preporuča kao vrijedno štivo politolozima i filozofima, jer se informirano bavi predmetnim područjem prethodnih služeći se pojmovnikom i pristupima potonjih, u pristupu koji je prije svega suvereno interdisciplinaran.